

ואילו לרב הונא, דאמר לקמן [ה א] חופה קונה באשה מקל וחומר, עדיין יש לשאול: המנין ששנינו במשנה, למעוטי מאי? מה בא המנין הזה למעט? –

למעוטי קנין חליפין. שהנותן לאשה כלי לקדשה בו בתורת קנין חליפין, אין היא מקודשת.

והמשנה הוצרכה למעט זאת, משום שלולי דברי המשנה, סלקא דעתך אמינא, היה עולה בדעתנו לומר כך:

הואיל וגמר, כיון שהתנא למד בגזירה שוה "קניח קניחה" משדה עפרון, כשם ששדה נקנית בכסף אף אשה נקנית בכסף [כדלעיל ב א] –

לכן גם לענין קנין חליפין באשה נלמד:

מה, כמו ששדה מקניא [נקנית] בחליפין [שמצינו במגילת רות, "שלף איש נעלו", לגבי קנין שדה] –

אף אשה נמי מקניא בחליפין. (33)

קא משמע לן, לפיכך השמיענו התנא במנין שבמשנה, ללמדנו שהאשה נקנית בשלש דרכים אלו בלבד, ולא בחליפין.

ומקשינן: **ואימא הכי נמי?** מדוע לא נאמר שאכן האשה נקנית בחליפין [ונלמד זאת בגזירה שוה מקנין שדה]? –

ומתריצין: קנין חליפין איתנהו, ישנו אפילו בכלי השוה פחות משוה פרוטה.

ואילו אשה, בפחות משוה פרוטה לא מקניא ג-ב נפשה!

ועתה הגמרא מבארת לאיזה צורך משנתנו מונה את מספר הדרכים [האשה נקנית "בשלש" דרכים, וקונה את עצמה "בשתי" דרכים]? וכי אין אנו יכולים לספור בעצמנו כמה דרכים יש בקנין האשה? ומה התועלת בדבר?

אלא, בהכרח, שמשנתנו באה לומר שרק בשלש דרכים האשה נקנית, וכן רק בשתי דרכים היא קונה את עצמה, ולא יותר.

ומעתה הוינן בה:

א. **מניינא דרישא,** המנין שהוזכר ברישא [האשה נקנית בשלש דרכים], **למעוטי מאי?** איזה קנין הוא בא למעט?

כלומר, איזה קנין היה עולה על דעתנו שאפשר לקנות בו אשה, שמטעם זה טרח התנא ושנה מנין כדי למעט?

ב. **מניינא דסיפא** ["וקונה את עצמה בשתי דרכים"], **למעוטי מאי?** איזה קנין הוא בא למעט, לומר שאין האשה קונה בו את עצמה? ומשנינן:

א. **מניינא דרישא** בא למעוטי קנין חופה. שאם האב מסר את בתו לבעל להכניסה לחופה לשם קידושין, אין היא מתקדשת בה. (32)

זאת, שלא כדעת רב הונא, האומר להלן ה א שחופה קונה באשה לענין קידושין, ולמד זאת בקל וחומר מקנין כסף [כמבואר בגמרא שם].

אלא שתירוץ זה נכון רק לדעת רבא [להלן ה ב] הסובר שחופה אינה עושה קידושין.

בגיטין [פ א]: המגרש את אשתו, ולנה עמו בפונדקי, בית הלל אומרים צריכה ממנו גט. מפני שחוששים שמא בא עליה, ואין אדם עושה את בעילתו בעילת זנות, אלא בועל לשם קידושין [ועדי היחוד הם עדי הביאה]. ולפיכך היא צריכה ממנו גט מחמת הספק [ע"ש שמביא עוד ראיות לזה].

ולכן פירש רש"י, שמדובר כאן בנערה או קטנה, שאין היא יכולה להתקדש מדעתה [אלא מדעת אביה], ואביה לא מסרה לשם קידושי ביאה, אלא לשם קידושי חופה. ואפילו אם יבוא עליה, אינה מקודשת.

[אבל גדולה שנכנסה לחופה בפני עדים, חוששין שמא בא עליה לשם קידושין. ואסורה להנשא לאחר מספק, וצריכה הימנו גט].

33. בפשטות משמע שלומדים את קניני אשה מקניני שדה

ואין חבין לאדם שלא בפניו, ולא זכו בגט עבור האשה כל זמן שהגט לא הגיע לידיה. [רש"י].

32. כך פירש רש"י.

וקשה: מדוע רש"י נקט שהאב מסרה לחופה. דהיינו קידושין קטנה או נערה. ולא דיבר גם בגדולה שנכנסת לקידושין ולחופה מדעת עצמה?

ותירץ הפני יהושע: הפסוק שממנו לומדים חופה, נאמר בנערה. דהיינו "את בתי נתתי לאיש הזה", כפי שמבואר במסכת כתובות.

אבל המקנה כתב, שרש"י סובר כדעת הפוסקים שחופה היינו שמתייחד עם האשה בפני עדים יחוד הראוי לביאה. ולפיכך, אם התייחד עם גדולה אי אפשר לומר בודאות שאין כאן קידושין. כי יתכן שבא עליה לשם קידושין. כשם ששנינו

נתנו לאשה בלשון קנין חליפין, אין היא מתקדשת בו, (34) עד שיאמר לה שהוא נותן לה אותו בתורת "קנין" או "קניחה" או "קידושין", שואז היא נקנית בו בתורת קנין כסף. (35)

ב. מניינא דסיפא ["וקונה את עצמה בשתי דרכים"], בא למעוטי חליצה.

אשה אינה גומרת בדעתה להקנות את עצמה לבעל בקנין חליפין, מפני שגנאי הוא לה להתקדש בקנין שכזה, שהוא יכול להעשות אפילו בדבר שהוא פחות משהו פרוטה.

ומאחר שגנאי הוא לאשה להתקדש בחליפין של כלי השהו פחות משהו פרוטה, לפיכך בטל קנין חליפין באשה לגמרי. ואפילו בכלי שיש בו שוה פרוטה, אם

ולפיכך היה עולה בדעתנו ללמוד אף את קנין חליפין משדה. וכך יש לפרש את דברי רש"י [אך עיין בהערה הבאה]. אבל התוספות מפרשים, שאין לומדים מגורה שוה את כל קניני השדה אלא את קנין כסף בלבד, שבו נאמרה "קניחה". והיה עולה בדעתנו לומר שקנין חליפין הוא אופן של קנין כסף, והרי הוא כקנין כסף ממש. עיין תוד"ה ואשה. ומה שהערנו שם. ועיין בדברי הראשונים כאן.

34. כך פירש רש"י.

וקשה: א. אשה שפשטה את ידה וקבלה מהבעל פחות משהו פרוטה, הרי רואים שהיא נתרצתה בכך, וגמרה בדעתה להתקדש, ומדוע אינה מקודשת? [תוספות].

ב. רש"י פירש שגנאי לאשה להתקדש בפחות משהו פרוטה, ולפיכך בטל קנין חליפין אפילו ביותר משהו פרוטה.

וקשה: מה טעם הדבר? אמנם בפחות משהו פרוטה גנאי לאשה להתקדש. אבל בשהו פרוטה שאין גנאי בדבר, מדוע אין היא מקודשת? [רמב"ן רשב"א ריטב"א ור"ן].

[ועיין קושיות נוספות בדברי תוספות והראשונים].

ויש ליישב את דברי רש"י כפירוש הר"ן, שפירש שבתחלה עלה בדעתנו שחליפין הם בכלל קנין כסף. ולמדים אותם בגזרה שוה מקנין כסף שבשדה. והגמרא מתרצת שלא יתכן שקנין חליפין הוא בכלל "כי יקח", כיון ש"אנן סהדי" [ברור לנו] שאשה אינה גומרת בדעתה להתקדש בפחות משהו פרוטה. ואילו היו החליפין בכלל "כי יקח", היתה האשה מתקדשת אף בפחות משהו פרוטה. וזה לא יתכן. ובעל כרחך הכתוב מדבר בדמים [בקנין כסף] ולא בחליפין.

ומשמע מדברי הר"ן שלא הוקשה לו הקושיא הראשונה שהקשו תוספות – שכשהאשה פשטה את ידה תתקדש אף בפחות משהו פרוטה [וכן משמע מכל הראשונים הנ"ל שלא הקשו כקושית התוספות אלא כקושיא ב'].

ומשמע מלשון הר"ן שאנן סהדי [שברור לנו] שהאשה לא מסכימה להתקדש בלב שלם אפילו אם פשטה ידה וקבלה קידושין. [אך קשה מדברי הגמרא להלן יא א. ע"ש. ויש לחלק]. עוד אפשר ליישב את פירוש רש"י כפירוש הרשב"א. עיין שם.

35. רש"י במשנה פירש שקידושי שטר היינו שכתב לה על הנייר "הרי את מקודשת לי", ואפילו כשאין בו שוה פרוטה. ומשמע שאם יש בשטר שוה פרוטה אזי האשה מתקדשת בו מדין כסף אף על פי שנתנו בתורת שטר. וכן כתב הר"ן שם [שאם השטר פסול, הרי היא מתקדשת בנייר אם יש בו שוה

פרוטה] וכנ"ל בהערה 3.

ולפי זה קשה: כשיש בחליפין שוה פרוטה, מדוע אין האשה מקודשת בהם מדין כסף? שהרי גם בשטר שיש בו שוה פרוטה הנתנה היתה לשם שטר. ובכל זאת האשה מקודשת בו מדין כסף!

ונראה שקושיא זו הוקשתה לתוספות רי"ד שכתב: "קשיא לי טובא – ואם נתן אדם סודר לאשה שיש בו שוה פרוטה, אמאי אינה מקודשת? והרי יש כאן שוה פרוטה!" [עיין שם בהמשך דבריו].

ומטעם זה תוספות רי"ד חולק על רש"י ורוב הראשונים. וסובר שהמקדש את האשה בחליפין שיש בהם שוה פרוטה הרי זו מקודשת. ופירש את דברי הגמרא כאן באופן אחר. [ופירושו מובא בשלטי הגבורים ע"ש].

ועיין בר"ן ונמוקי יוסף במסכת נדרים [סוף פרק השותפין] שהביאו את דברי רב אשי להלן [ו ב] שאין אשה נקנית במתנה על מנת להחזיר לפי שאין אשה נקנית בחליפין.

והוכיחו הר"ן והנמו"י מכאן שדעת רב אשי שהנותן סודר לחברו לשם קנין חליפין אין המקבל יכול לתפוס את הסודר ולעכבו בידו, אלא הרי הוא חייב להחזירו לנותן. [כדעת רב נחמן בגמרא בנדרים שם ושלא כדחית רב אשי עצמו שם]. והרי זה כמתנה על מנת להחזיר:

וכך כתב בנמוקי יוסף שם: "ואי סלקא דעתך דאי תפיס מיתפיס, מאי גזירה? אין לך כסף גדול מזה! ואמאי אין אשה נקנית בחליפין". ובעיני זה כתב הר"ן שם.

ויש לפרש את דבריו שאם נותן את הסודר לאשה במתנה גמורה, אזי האשה נקנית לו מדין קנין כסף, אף על פי שהוא נתן את הסודר לשם חליפין. [וכעין מה שכתב הר"ן בשטר].

וסוגיתנו מדברת בחליפין על מנת להחזיר, שסתם הנותן סודר לחברו הרי זה כמתנה על מנת להחזיר. [כדעת רב נחמן]. ובוזה אין האשה נקנית מדין כסף. [וכן פירש קהילות יעקב סימן א' את דברי הר"ן ונמוקי"י שם]. אבל עיין קובץ שיעורים אות ז]. ובוזה מתורצת קושית תוספות רי"ד.

[אך עדיין קשה: מדוע כשנותן את הסודר על מנת להחזיר אין האשה מתקדשת בו משום כסף? הרי קנין כסף מועיל אף במתנה על מנת להחזיר [כדלהלן ו ב]!

ותירץ קהילות יעקב: דוקא כאשר האשה מתרצה בפירוש לקבל מתנה על מנת להחזיר בתורת כסף, הרי זה קנין כסף. אבל כשלא התרצתה בכך, מסתמא אין בדעתה לקבל מתנה על מנת להחזיר בתורת כסף. ובענין שטר שאמרנו שאם יש בו שוה פרוטה הרי זו מקודשת, היינו מפני שדעתה על הנייר בתורת כסף. ועיין עוד בדבריו].

ומכאן למדנו שחליצה אינה כורתת [מפרידה] את האשה מבעלה.

שנינו במשנה: האשה נקנית בכסף וכו'.

אמנם כבר התבאר [לעיל ב א] שקנין כסף באשה נלמד בגזרה שוה "קיחה" "קיחה" משדה עפרון, אך שם הובא הדבר בתוך משא ומתן, בדרך אגב. ועתה הגמרא דנה ומרחיבה בענין.⁽³⁷⁾

והוינן בה: **מנא לן**, מנין לנו שאשה נקנית בכסף?

והגמרא מוסיפה, שיש לדון גם בשייכותו של כסף הקידושין לאב, כאשר הוא מקדש את בתו כשהיא קטנה או נערה –

ותו, ועוד יש לדון, **בהא דתנן** [כתובות מו ב]: **האב זכאי בבתו** בעודה קטנה או נערה **בקידושיה**, שהאב הוא ה"בעלים" על ענין קידושי בתו⁽³⁸⁾ –

בכסף, האב נוטל את כסף הקידושין, והכסף שלו.⁽³⁹⁾ **ובשטר**, הוא מקבל את השטר מיד הבעל.⁽⁴⁰⁾

ובביאה, הוא מוסר את בתו לביאה לשם קידושין, אפילו בעל כרחו, בעודה קטנה או נערה.⁽⁴¹⁾

והמשנה הוצרכה למעט את החליצה, כי לולי דברי המשנה, **סלקא דעתך אמינא**, היה עולה על דעתך לומר: **תיתי**, תבוא חליצה, בלימוד של **קל וחומר מיבמה**, ותועיל להתיר אשת איש:

מה, אם **יבמה**, שאינה יוצאה בגט,⁽³⁶⁾ בכל זאת היא יוצאה בחליצה.

זו, אשת איש, שיוצאה אפילו בגט, וכי אינו דין [האם אין זה קל וחומר] שיוצאה גם בחליצה?!

לפיכך קא משמע לן, השמיענו התנא, שהאשה קונה את עצמה בשתי דרכים בלבד, בגט ובמיתת הבעל בלבד, ואינה קונה את עצמה על ידי חליצה.

ומקשינן: ואימא הכי נמי, מדוע לא נאמר, שאכן האשה קונה את עצמה אף בחליצה [בקל וחומר מיבמה]?

ומתריצין: **אמר קרא** [דברים כד] בענין גירושין: "וכתב לה ספר כריתות, ונתן בידה".

המילה "כריתות" באה ללמדנו, כי רק ספר גירושין [הגט] כורתה, מפריד אותה מבעלה, ואין דבר אחר כורתה.

[ונראה שלדעת רש"י כוונת הברייתא שהאב זכאי בבתו בכל דבר השייך בקידושי כסף ושטר וביאה. ובענין ביאה לא שייך אלא זכות על כח קידושיה. ואילו בענין קנין כסף ששייך גם זכות בעלות על הכסף עצמו, "זכאי" היינו בין בכל הקידושין ובין בבעלות על הכסף].

אך מהירושלמי משמע ש"זכאי" היינו שיש לו ריוח ממון בדבר, ויבואר בהערה הבאה.

40. הירושלמי מבאר שהאב זכאי בשטר עצמו שהוא שלו [ויכול לצור בו על פי צלוחיתו]. [וזהו כשיטתו שמפרש שיש לאב ריוח ממון בקידושי שטר. וכנ"ל הערה 38].

ומכאן הקשה קובץ שיעורים על דברי קצות החושן [סי' ר] שכתב שאין האשה צריכה לזכות בשטר, אלא היא מתקדשת בעצם הנתנה אף אם אינה זוכה בשטר. עיי"ש מה שתירץ.

41. הירושלמי [כתובות ד ו] הבין ש"זכאי" היינו שיש לו ריוח ממון בדבר [וכנ"ל בהערות 38-39]. ולפיכך מקשה הירושלמי:

אמנם בכסף ושטר שייך זכות ממון, שהכסף והשטר שייכים לאב, אבל, לענין ביאה איזו זכות ממונית שייכת בה?

מתרץ הירושלמי: גם בביאה יש זכות ממון, כגון כשהמקדש אמר לאב "הילך מנה ותתקדש בתך לי בביאה".

ודברי הירושלמי מובאים בתוספות והראשונים. [זה שלא כדברי רש"י הנ"ל בהערה 38].

וכתב הריטב"א שהברייתא משמיעה לנו שכשם שהתורה זיכתה לאב את כסף הקידושין עצמו. כך היא זכתה לו את

ותוספות ר"ד שלא תירץ כן, היינו מפני שהוא סובר שבקנין סודר, יכול המקבל את הסודר לעכבו בידו, והרי זו מתנה גמורה. [כמבואר בדבריו בפירוש] ועיין שלטי הגיבורים.

36. הגמרא לומדת זאת [להלן יד א] ממה שנאמר בענין גט "לה" [וכתב לה ספר כריתות]. דברים כד, והמילה "לה" מיותרת. ונכתבה כדי להדגיש שרק לה [לאשה] כותבים גט כריתות, אבל היבמה אינה מתגרשת בגט. רש"י.

37. רש"י. וכאן הגמרא מביאה את דברי רב יהודה שלמד שהאשה נקנית בכסף מפסוק אחר. ולהלן הגמרא תביא את הגזרה שוה "קיחה קיחה" משדה עפרון.

38. מרש"י משמע שהבעלות על הקידושין נקראת "זכות" של האב. אולם מהירושלמי משמע ש"האב זכאי" היינו שיש לו ריוח ממון. [ו"זכות" היינו ריוח]. וראה להלן בהערה הבאה.

39. כך פירש רש"י. וזה לשונו: "זכאי בבתו" – שהכסף יהיה שלו, והוא מקבל השטר, והוא מוסרה לביאה על כרחו לשם קידושין בעודה נערה".

נמצא, שלענין ביאה פירש רש"י שעצם הסמכות של האב לקדש את בתו נקראת "זכותו", ואילו בענין כסף הוסיף רש"י שהכסף שלו.

ורש"י הוכרח לבאר כן בענין כסף מפני שהגמרא להלן לומדת מן הברייתא שכסף קידושין שייך לאב.

ובכך היא יוצאת מרשות אביה אל רשות בעלה, נעשים הקידושין [שהם, כאמור, יציאתה מרשות אביה], באמצעות כסף.

ומכאן יש לנו ללמוד שהאשה נקנית לבעל בכסף.

ומקשינן: ואימא לדידה?! אמור שיהיה הכסף שייך לה.

והיינו, עדיין יש לומר, שהבת עצמה מקבלת את הכסף. ומנין למדנו שכסף קידושיה, שנותן הבעל, שייך לאב?⁽⁴²⁾

ותמהה הגמרא על המקשן:

הכי השתא, כיצד אתה יכול לומר כך?!

והרי כיון שאביה של הנערה מקבל את קידושיה, דכתיב [דברים כב] בפרשת מוציא שם רע, שאם העליל הבעל על אשתו שלא מצא לה בתולים, וטוען שהיא זינתה בהיותה מאורסת לו, בא אבי הנערה לבית הדין, ואומר:

“את בתי נתתי לאיש הזה!”⁽⁴²⁾

ומשמע מלשון הכתוב, שהסמכות לקדש את בתו נתונה לו.

ואם כן, היתכן לומר שהוא מקדשה, ואילו אינה שקלא כספא, שהבת תיקח את הכסף לעצמה?!

א. מנלן דמיקניא בכסף? מנין לנו שהאשה נקנית בכסף, כפי ששינונו במשנתנו ובמסכת כתובות.

ב. ומנין לנו שהכסף של קידושי קטנה או נערה, דאבוה [שייך לאביה] הוא?

ומשנינן: אמר רב יהודה אמר רב: שני הדינים הללו, נלמדים מדאמר קרא [שמות כא] בענין אמה עבריה:

“ויצאה” [האמה העבריה מרשות האדון על ידי סימני הנערות] **חנם, אין כסף”**.

המילים “אין כסף” מיותרות הן, שהרי כבר נאמר “ויצאה חנם”. והן נכתבו לצורך דרשה:

לומר לך: **אין כסף לאדון זה**, של אמה העבריה, שיציאתה ממנו לחופשי [משהביאה סימני נערות], היא בחינם, ללא תשלום כסף.

אבל יש כסף – לאדון אחר.

כלומר, דוקא מרשות האדון של האמה אין הנערה יוצאת בכסף, אבל יש אדון אחר של הנערה שממנו היא יוצאת על ידי כסף.

ומאן הוא, מי הוא אותו “אדון אחר”?

אב הנערה!

ומלמד הכתוב כי כאשר הבת מתקדשת לבעלה,

והברייתא משמיעה לנו שהאב הוא הבעלים על קידושי הביאה של בתו, ולפיכך אם הבעל התחייב ממון תמורת קידושי ביאה, האב זכאי באותו ממון. [עיינן שם עוד. ועיינן ברכת שמואל סימן ג].

42. שהרי לא נאמר בתורה “אין לו כסף” [שמשמע שאין כסף לאדון הזה אבל יש כסף לאדון אחר]. אלא נאמר “אין כסף” ויש לדייק “אין כסף ביציאה זאת [של האמה מן האדון] אבל יש כסף ביציאה אחרת [שהבת יוצאת מרשות אביה בקידושין], ולעולם הכסף שייך לה עצמה. רש”י.

42. פסוק זה נאמר בענין מוציא שם רע: אדם שנשא נערה בתולה, והוציא עליה שם רע שלא מצא לה בתולים [כלומר, שבזמן שהיתה מאורסת לו, זינתה עם אחר]. אזי אבי הנערה ואמה באים לבית דין. ואבי הנערה אומר לזקנים: “את בתי נתתי לאיש הזה וישנאה” וגומר, ואם בסופו של דבר נמצא שהבעל שיקר, הרי הוא משלם מאה כסף. ולוקה, ואסור לו לגרשה. ואם האמת היתה כדבריו, אזי הנערה נסקלת. [דברים יג-כא].

הכסף הבא מחמת הקידושין. ומה הוא הקידוש שבדבר?

בשיעורי רבי שמואל ביאר [אות מן] שיש להסתפק במהות כח האב למסור את בתו לקידושי ביאה בעל כרחו:

אפשר לומר שזכותו של האב על קידושי ביאה של בתו אינו מדין בעלות [שהוא בעלים על הדבר], אלא שהוא רק היד שלה לענין מסירתה לביאת קידושין. [כעין אפוטרופוס, ועיינן בברכ”ש סי’ ג שכתב שהוא כעין שליח בעל כרחו, ועיינן להלן הערה 43].

או, אפשר לומר, שהאב הוא הבעלים על קידושי הביאה של בתו.

ונפקא מינה: אדם שאמר לאב “לכשתקנה לי בתך בביאה יהיה לי כסף זה” [כך הוא לשון הירושלמי עצמו]:

אם נאמר שיש לאב “בעלות” על הקידושין, אזי כאשר הבעל קיבל ממנו את הקידושין הוא מתחייב לו תמורת הקידושין את הכסף.

אבל אם נאמר שאין לאב “בעלות” על הקידושין, אם כן לא מגיעה לו שום תמורה על הקידושין. ואין הוא יכול לתבוע את הבעל לשלם לו כלום.

ולכן, **תקדיש איהי נפשה, ותשקול כספא.**

היא תקדש את עצמה, ותטול את כסף קידושיה לעצמה! (45)

ואם כן עדיין יש לשאול: מנין למדנו שהאב מקדש את בתו בעודה נערה, והוא נוטל את הכסף? (46)

ומתריצין: **אמר קרא** [במדבר ל'] בענין נערה: **"בנעוריה בית אביה"**.

הכתוב בא למדנו שכל זמן שהיא בנעוריה, הרי היא של אביה. ומכאן למדנו שכל **שבח**, ריוח ממון, שיש לאשה בזמן הנעורים, שייך הוא לאביה.

ומכאן שהתורה נתנה לאב את הבעלות על קידושי בתו בזמן נעוריה, והכסף [שהוא שבח וריוח ממון] שייך לאביה.

אך הגמרא דוחה תירוץ זה:

וכי לאיזה צורך זיכתה התורה את האב בקידושי בתו, אם לא לצורך קבלת הכסף? (43)

ומקשה הגמרא על התמיהה:

אמנם יש להוכיח מהפסוק "את בתי נתתי לאיש הזה", שהאב מקבל את קדושי בתו [ומכאן גם יש ללמוד שהכסף שייך לו], אבל עדיין יש לשאול:

ואימא: הני מילי, קטנה.

אמור שהפסוק מדבר רק בקידושי קטנה, (44) שהיא אינה בת דעת, **דלית לה יד לקבל קידושין**, שאין בידה אפשרות לקבל קידושין, ולכן התורה נתנה לאב בעלות על קידושיה.

אבל נערה, משהביאה שתי שערות, שהיא בת דעת, **דאית [שיש] לה יד לקבל קידושין**, מסתבר שלא זיכה הכתוב את האב בקידושיה. שהרי נערה נחשבת לגדולה לכל דבר, לעונשין ולמקח וממכר, שמקחה מקח וממכרה מכר [רש"י].

אבל התוספות [ד"ה וכי תימא] מפרשים, שהגמרא לא הקשתה שהאב לא יוכל לקדש את בתו הנערה, מפני שהכתוב "את בתי נתתי" מדבר בנערה, ומשמע שביד האב לקדשה כשהיא נערה.

אלא, קושית הגמרא היא, מאחר שיש לנערה יד [שהיא בת דעת, ויש בכוחה לעשות קניינים], אם כן גם היא עצמה תוכל לקדש את עצמה. וכאשר היא תקדש את עצמה, אז היא תיטול לעצמה את הכסף [וכן פירשו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א בשם תוספות בהרחבה].

ולקמן מגב נחלקו הלכה למעשה רבי יוחנן וריש לקיש, אם בכח הנערה לקדש את עצמה: לדעת רבי יוחנן רק אביה מקבל קידושין עבורה. ואילו לדעת ריש לקיש, קידושי אביה – הם קידושין לדברי הכל, ואילו בקידושי עצמה – נחלקו חכמים ורבי יהודה [לדעת חכמים אף היא עצמה יכולה לקבל קידושין. ולדעת רבי יהודה רק אביה מקבל קידושין].

[ולפירוש התוספות יש לפרש, שהגמרא כאן איננה סותרת לדברי רבי יוחנן. אלא, בתחילה הגמרא מקשה מדוע לא נאמר שאף היא עצמה תוכל לקבל קידושין. אך למסקנא, האב בלבד מקבל קידושין. ואילו לריש לקיש, מסקנת הגמרא שאף כאשר היא מקבלת את כסף הקידושין, הכסף עצמו שייך לאביה.

ועיין הערה 89 על תוספות [ועיין תוספות הרא"ש, ורמב"ן רשב"א, וריטב"א כאן ולהלן דב סוף ד"ה ואצטריך. והערת המהדיר בשם ר"ש היימן. ושיעורי רבי שמואל אות מח והלאה].

46. היה פשוט לגמרא שהמשנה "האב זכאי בבתו" מדברת גם בנערה ולא רק בקטנה, ממה ששינוי להלן בתחילת פרק שני: "האיש מקדש את בתו כשהיא נערה" [על פי הרשב"א לעיל ד"ה ותו].

43. כך משמע מרש"י והמאירי.

[אך קשה: הרי בענין ביאה רש"י מפרש שעצם כח הקידושין שלו. ואיזה ריוח יש לו בדבר? וכן יש לשאול על הפרת נדרים שהיא של האב כדלהלן בגמרא].

אבל הריטב"א מפרש, מאחר שהתורה נתנה לאב כח לקדש את בתו אפילו בעל כרחו, בהכרח שהאב הוא המקנה והיא חשובה כממונו בענין זה. שהרי אם תאמר שהבת היא הבעלים על קידושיה והאב אינו אלא שליח שלה, איך יתכן שיקדשה בעל כרחו?

אלא בהכרח, שהוא הבעלים על הקידושין. ומאחר שהוא הבעלים על הקידושין, הרי כסף הקידושין [הבא תמורת הקידושין] שייך לו.

[ואולי גם רש"י התכוין לכך, וכך אמר רש"י: "אפשר שעל חינום זיכהו הכתוב [בבעלות] קבלת קידושיה" – בלא שהתמורה תהיה שלו? הרי מן הראוי לתת את התמורה לבעליה!]

44. רש"י מקשה: הרי הפסוק "את בתי נתתי" מדבר בנערה – שנאמר [דברים כב]: "ונתנו לאבי הנערה!" ואם כן איך אפשר לומר שהפסוק מדבר בקטנה בלבד?

מתרץ רש"י: אפשר לפרש שאמנם הוצאת השם רע היתה כשהבת היתה נערה. אבל האב שאומר "את בתי נתתי" היינו נתתיה כשהיא היתה קטנה, ועתה היא נערה. ועיין תוספות ד"ה וכי תימא ובהערות שם].

45. כלומר, כח קידושי הנערה יהיה שלה עצמה, ולא של האב. ולפיכך היא תטול את הכסף. ריטב"א בשם רש"י [יש לדייק כן מדברי רש"י הנ"ל הערה 44, שקושייתו של רש"י אינה קשה לפי פירוש התוספות דלהלן. כמבואר בתוס' ד"ה וכי תימא].

רק בענין הפרת נדרים הוא דכתיב, שהאב מפר את נדרי בתו בעודה נערה [שהרי הפסוק "בנעוריה בית אביה" נאמר בתורה בפרשת הפרת נדרים].

ואין ללמוד ממנו שאף מעשה ידי הבת שייך לאב, ולכן הוצרך הכתוב לומר "לאמה", ללמד שאף מעשה ידיה שייך לאביה.

ואם כן, הכי נמוי, כך גם יש לדחות את מה שלמדת מ"בנעוריה בית אביה", שקידושיה שייכים לאביה. שהרי פסוק זה — בהפרת נדרים בלבד הוא דכתיב.

והגמרא מבארת עתה מדוע אין לומדים מהפרת נדרים שאף קידושיה ומעשה ידיה⁽⁴⁷⁾ של הנערה שייכים לאביה:

וכי תימא, נילף מינה! שמא תאמר: מדוע לא נלמד שכסף הנערה שייך לאביה, מכך שיש לאביה סמכות להפר את נדריה?

תשובתך: **ממונא מאיסורא לא ילפינן.** אין לומדים דיני ממונות [כסף] מאיסורים, שהם דינים בין אדם למקום [הפרת נדרים].⁽⁴⁸⁾

ומעתה חוזרת השאלה הנזכרת: מנין שהאב זכאי בקידושי בתו הנערה?⁽⁴⁹⁾

וכי תימא, שמא תאמר: נילף מקנסא, נלמד שקידושי נערה שייכים לאביה ממה שאמרה תורה

ואלא, איך נפרש את הא דאמר רב הונא אמר רב: **מנין שמעשה ידי הבת שייך לאב? —**

שנאמר [שמות כא]: **"וכי ימכור איש את בתו לאמה"**.

המילה "לאמה" מיותרת היא [שהרי מובן שאדם המוכר את בתו, הרי הוא מוכר אותה לאמה], ובא הכתוב ללמדנו:

מה "אמה", **מעשה ידיה שייך לרבה** [לאדוניה] — **אף בת** ["בתו"] **נמוי, מעשה ידיה שייך לאביה.**

ופסוק זה בא ללמד על דין הנערה ולא על דין הקטנה, כי את הקטנה הוא יכול אפילו למכור לאמה, ופשוט הדבר שמעשה ידיה שייכים לו, ואין צורך לפסוק להשמיע זאת.

ולדברייך, שדרשת מהפסוק "בנעוריה בית אביה" לומר שכל שבח נעורים של אביה, קשה, מדוע הוצרך הכתוב ["לאמה"] ללמדנו שמעשה הבת שייך לאביה?

והרי **תיפוק ליה**, תלמד דין זה מהפסוק **"בנעוריה בית אביה"**, המלמד שכל שבח הנעורים שייך לאב [ואף מעשה הידים הוא בכלל זה]!

אלא, מכאן מוכח, שהפסוק "בנעוריה בית אביה" —

ולא על מעשה ידיה. ועיין רש"י ועצמות יוסף [הנ"ל הערה 47].

וזה לשון רש"י: "וכי תימא נילף כסף קידושיה מכסף קנסה". ומשמע שהוקשה לגמרא רק מנין שהכסף שייך לאב, אך לא מנין עצם זה שבכחו של האב לקדש את בתו [וכן משמע מרש"י סוף ד"ה ממונא מקנסא].

וקשה: מדוע רש"י לא מפרש ששאלת הגמרא כאן מתייחסת לעצם הקידושין — מנין שהאב יכול לקדש את בתו?

ונראה, שלדעת רש"י, את עצם זה שהאב יכול לקדש את בתו אפשר ללמוד מהפרת נדרים, שהרי איסורא מאיסורא ילפינן. וכל השאלה היא מנין שהכסף שייך לאב [שהרי ממונא מאיסורא לא ילפינן].

ועיין בשטמ"ק כתובות מ א ד"ה ורש"י כתב הכא, שדייק כדברינו מרש"י שם, ועיין להלן בהערה הבאה.

[ועיין מה שכתבנו לעיל הערה 48 בשם תוספות בכתובות. ואפשר לומר שלומדים את קידושי ביאה מהפרת נדרים, אבל לא את קידושי כסף. וזה כעין דברי רע"א איגר שם. וראה הערה הבאה].

47. כך משמע מדברי רש"י, שכתב "וכי תימא נילף ממונא מנדרים", ולא פירש שהקושיה היא על כסף קידושין [כפי שפירש להלן].

וכן הבינו הרש"י, והעצמות יוסף [ד"ה גמרא וכי תימא]. ועיין פני יהושע. [ותוספות רי"ד מפרש את שאלת הגמרא רק לענין מעשה ידיה ע"ש].

48. התוספות במסכת כתובות [מו ב] מקשים: נלמד מהפרת נדרים שהאב מקדש את בתו, וזהו איסור, ואיסורא מאיסורא ילפינן, ואחר כך נבין ממילא שהכסף שייך לו [כפי שהגמרא אומרת — "השתא אביה מקבל קידושיה, איהי שקלא כספא!"].

ומתריצים שם התוספות: אין למדים איסור שיש בו ממונא [קידושין, שיש מהם ריוח ממונא לאב], מאיסור שאין בו ממונא [הפרת נדרים, שאין בה ריוח ממונא לאב].

ועיין חידושי רע"א שם. וראה הערה הבאה.

49. כך פירש רש"י. ומשמע שהשאלה היא רק על קידושיה,

[דברים כב] שהאונס או המפתה נערה בתולה משלם קנס לאביה.

אין לומר כן. שהרי **ממונא מקנסא** – לא ילפינן!

אין לומדים את דין כסף הקידושין מדין כסף הקנס, מפני שהקנס הוא דבר מחודש, שהתורה חייבה את האדם לשלם אף על פי שלא חיסר את חברו מאומה.

ואם כן, עדיין קשה: מנין למדנו שהאב מקדש את בתו הנערה, וכסף קידושה שלו?

וכי תימא, שמא תרצה לתרץ:

נילף, נלמד שכסף קידושי הנערה שייך לאביה, ממה ששינונו [כתובות מ ב] שהאונס את הנערה משלם **בושת ופגם** לאביה. ובושת ופגם אינם קנס, [שהרי הם דמי הבושה והפגם שהזיק לנערה, והם באים להשלים את הנזק שהיא ניזוקה], וכשם שהבושת והפגם שייכים לאביה, כך גם כסף קידושה שלו.

אף תירוץ זה אינו נכון. מפני שיש לחלק בין בושת ופגם לבין כסף קידושין:

שאני בושת ופגם, בושת ופגם שונה דינם מכסף קידושין, שהרי יש סיבה לכך שהם שייכים לאב, משום **דאבוה שייך בגווייהו**, שאף האב נפסד מאונס הבת, כיון שהרי היה בידו לקדשה למנוול ומוכה שחין עבור ממון רב [שהרי התורה נתנה בידו את הזכות לקדשה למי שירצה, אפילו אם בכך הוא פוגם אותה ומביישה]. והאנס שבא עליה, מחסר

אותו ממון זה, לפי שגרם לכך שיזלזלו בה, ולא יקפצו עליה תובעין.⁽⁵⁰⁾

ולאחר שדחינו את כל האפשרויות, חוזרת הגמרא ומיישבת את הלימוד הראשון דלעיל:

אלא, נאמר [שמות כא] בענין אמה עבריה "ויצאה חנם [על ידי סימני נערות], אין כסף". והמילים "אין כסף" הן מיותרות, ללמדך שאין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, דהיינו אב.

כלומר, הנערה יוצאת מרשות האדון בלא כסף, אבל מרשות האב הנערה יוצאת על ידי קידושי כסף.⁽⁵¹⁾

אמנם הגמרא לעיל הקשתה על זה: שמא כוונת הכתוב שיש קנין כסף כשהבת יוצאת מרשות האב, אבל הכסף שייך לבת עצמה!

ועל זה הגמרא מתרצת כאן:

מסתברא שכוונת הכתוב היא לומר שהכסף שייך לאביה –

דכי קא ממעט, שכאשר הכתוב ממעט את יציאת הנערה באירוסין, ושינה אותה מדין יציאת הנערה מרשות האדון באמה עבריה [שהאמה יוצאת מרשות האדון בלא כסף, ואילו הבת יוצאת מרשות האב בכסף] –

יציאה דכוותה קא ממעט!

יציאת הנערה באירוסין שהכתוב מיעטה, הינה

50. כן פירש רש"י. ודבריו תמוהים מאוד, שהרי הגמרא עדיין לא ידעה שהאב מקדש את בתו [שהרי את זה עצמו אנו באים ללמוד מבושת ופגם], ואם כן איך שייך לומר שהאב שייך בבושת והפגם מפני שיכול "לקדשה"?!

וכן הקשו תוספות ישנים כתובות [מ ב על גליון תוד"ה דאי], וכעין זה הקשו תוספות והראשונים כאן ובמסכת כתובות [מ ב, מו ב].

ובשטמ"ק כתובות מ ב הביא את לשון רש"י שם [שכתב בזו הלשון: אלא מסתברא דבושת ופגם דאב הויא, שהרי בידו לביישה בבושת בעילה ולפגמה בפגם בעילה, דאי בעי מסר לה "לקדשה בביאה" למנוול ומוכה שחין... וכיון שבידו ליטול ממון וכו'].
ופירש, שלדעת רש"י, הגמרא ידעה שהאב יכול לקדש את בתו בביאה [ובכסף], אלא שלא ידענו שהכסף שייך לאב. ומכל מקום, ביד האב לביישה על ידי שימסרנה למנוול [והאב מפסיד את הממון שהבעל היה נותן לו כדי לקדשה בביאה,

אבל אינו מפסיד את עצם כסף הקידושין, שהרי זה שייך לבת לפי שאלת הגמרא כאן].

ויש לדייק כן אף מרש"י בסוגייתנו כפי שבארנו לעיל בהערה הקודמת. [ע"ש].

[ועיין עוד רמב"ן סוף ד"ה ויש שפירש, ותוספות בכתובות והשטמ"ק בשם תלמיד הרשב"א. ואף לדבריהם מתיישב פירוש רש"י].

ותוספות והראשונים [כאן ובכתובות] מביאים פירושים אחרים שלא כדברי רש"י. ע"ש.

51. הפסוק מדבר בנערה [ולא בקטנה], שנאמר "ויצאה [האמה] חנם אין כסף". והיינו שהאמה יוצאת משהביאה סימני נערות בלא כסף [כפי שהגמרא מבארת להלן].

ומשמע, ש"הנערה" יוצאת מרשות האדון בלא כסף, אבל מרשות האב היא יוצאת בכסף. על פי תוספות ד א ד"ה יציאה [ושלא כדברי ר"ח ע"ש].

אך הקידושין בפני עצמן, אינם מוציאים את הבת מרשות אביה לגמרי, שהרי עדיין מעשה ידיה ומציאתה הם שלו, וכן מפר האב את נדריה בשותפות הארוס.

ולפיכך, אין יציאת האמה מרשות האדון, דומה ליציאת הבת מרשות האב בקידושין. שהרי האמה יוצאת [על ידי סימני נערות] מרשות האדון לגמרי בלא כסף, ואילו יציאת הבת בקידושין אינה יציאה לגמרי מרשות אביה, כי עדיין חסרה מסירתה לחופה. ורק בשעת החופה, הבת יוצאת לגמרי מרשות אביה, ומעשה ידיה ומציאתה אינם שלו.

ואם כן, קשה על מה שתירצנו לעיל שהכתוב ממעט את יציאת אירוסין באופן הדומה ליציאת האמה. שהרי אין היציאות הללו דומות זו לזו!

ומתרצינן: **בהפרת נדרים, מיהא, נפקא ליה מרשותיה!**

דהיינו, על כל פנים, לענין הפרת נדרים, הבת יוצאת לגמרי מרשות האב על ידי קידושין. כדלהלן:

דתנן [נדרים סו א]: נערה המאורסה – אביה ובעלה מפירין יחד את נדריה, ואין אחד מהם יכול להפר את נדריה לבדו.

נמצא, שעל ידי האירוסין, הבת יצאה מרשות האב לגמרי. שמכאן ואילך אין בכוחו להפר את נדריה לבדו.⁽⁵⁴⁾

לסיכום: מסקנת הגמרא היא, שלמדים מהפסוק האמור באמה העבריה "ויצאה חנם אין כסף", שהאשה מתקדשת בכסף, ושהכסף שייך לאביה [אם מתקדשת לפני בגרותה].

ותמהינן: וכי האי "ויצאה חנם" – להכי הוא דאתא?⁽⁵³⁾

באופן הדומה ליציאת האמה מרשות האדון, כדלהלן:

ביציאת האמה מרשות האדון, הכתוב בא להשמיענו שהיא יוצאת חנם, ואין צורך לתת כסף לאדון שהיא יוצאת מרשותו, כדי לפצותו על יציאתה.

וכיוצא בזה יציאת אירוסין, שהכתוב מיעט אותה מכלל יציאת האמה ומשמע מהכתוב שהנערה כן יוצאת מרשות אביה בקידושי כסף, כוונת הכתוב היא לומר: שהאב מקבל כסף כשהבת יוצאת מרשותו.

ומקשינן על זה: וכי יציאת הבת באירוסין דומה ליציאת האמה?!

והא לא דמיא האי יציאה – להאי יציאה!

הרי אין דומה יציאת האמה ליציאת האשה, כי – **התם, שם, בענין אמה עבריה, נפקא לה, הרי היא יוצאת בהבאת סימני נערות מרשות האדון לגמרי.**

ואילו **הכא, ביציאת אירוסין, אכתי עדיין מיחסרא, מחוסרת היא מסירה לחופה.** וכל עוד לא נמסרה הבת לבעל לחופה, אין הבת יוצאת מרשות האב לגמרי באירוסין.

שנינו במשנה במסכת כתובות: האב זכאי בבתו במעשה ידיה, במציאתה, ובהפרת נדריה.⁽⁵²⁾

זכויותיו של האב הם כל זמן שהיא קטנה או נערה, שאז היא ברשותו, כל עוד אינה נישאת.

ואילו בשעת הנישואין [החופה], הבת יוצאת מרשות אביה לגמרי, ומעתה מעשה ידיה ומציאתה אינם שלו אלא של בעלה.

וכמו כן, משנישאת הבת, אין האב יכול להפר נדריה כלל, אלא הבעל לבדו מיפר את נדריה.⁽⁵³⁾

52. משנה כתובות מו ב.

53. משנה כתובות מח א: "לעולם היא [הבת] ברשות האב, עד שתכנס לרשות הבעל לנישואין" [כלומר, שתכנס לחופה לשם נישואין שתהא מסורה לרשות הבעל. רש"י שם].

54. קשה: הרי אין האשה יוצאת לגמרי מרשות האב בקידושיה, שהרי עדיין אין הבעל יכול להפר את נדריה אלא בשותפות האב.

והריטב"א כתב בהסבר הגמרא בזה הלשון: והא לא דמיא

האי יציאה להאי יציאה. כלומר, היכי ממעטינן מיציאה זו יציאה דקידושין, דהא בקידושין "ליכא יציאה כלל", שהרי עדיין היא ברשות אביה עד שתכנס לחופה. ופרקינן, דהתם נמי איכא יציאה, כיון דלענין נדרים מיהת נפקא ליה מרשותיה, וכיון דאיכא שם יציאה, אף על גב דלא דמי לגמרי ליציאה זו שיוצאה מרשות אדון לגמרי, ולא נשתייר לו בה זכות, שפיר איכא למדרש "אבל יש כסף ביציאה אחרת לאדון אחר". עד כאן לשוננו.

ונראה, שכוונתו לומר, שהגמרא שאלה: הרי אין הבת יוצאת מרשות האב בקידושין כלל, ואפילו במקצת. והגמרא

דתניא, כך שנינו בברייתא:

“ויצאה חנם” מסתבר לומר שאילו ימי הבגרות, (56) בזמן שהיא חדלה מלהקרא “נערה”, ומכאן ואילך הרי היא בכלל “בוגרת”, שאז האמה יוצאת מרשות האדון. (57)

והוסיף הכתוב ואמר “אין כסף”, ללמד על יציאה בזמן אחר. ואלו ימי נערות, (58) בזמן שהביאה סימני נערות, וחדלה מלהקרא “קטנה”. והרי היא “נערה”.

[ולהלן הגמרא תבאר איך יתכן שהאמה תצא בבגרות, והרי היא יוצאת כבר בנערות].

ומעתה קשה על רב יהודה אמר רב שדרש מיתור המילים “אין כסף” ללמד – אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, דהיינו אב.

אמר תירץ רבינא: אמנם המילים “אין כסף” אינן מיותרות, שהרי הן באו ללמד שהאמה יוצאת בימי נערות, אבל עדיין יש לשאול על הפסוק: אם הכתוב בא ללמדנו רק שהאמה יוצאת בנערות, אם כן לימא קרא, יאמר הכתוב “אין כסף” [“אין” חסר י!]

וכי הכתוב “ויצאה חנם אין כסף” בא ללמדנו דבר זה שהאשה מתקדשת בכסף, ושהכסף בנערה שייך לאביה?!

והרי הא מבעי ליה לכדתניא, הרי יש צורך בפסוק זה ללמדנו דרשה אחרת, המבוארת בברייתא –

בענין אמה העבריה נאמרו שלשה דרכים שבהם היא יוצאת מרשות האדון, ומכאן ואילך אינו יכול לנהוג בה כשפחה:

א. על ידי שהאדון לוקח אותה לו לאשה. [וזו מצות יעוד] (55).

ב. על ידי שהאדון נותן אותה לבנו לאשה [מצות יעוד לבנו].

ג. על ידי פדיון כסף, שהאדון מגרע מהכסף ששילם עבורה את ערך הזמן שהיא עבדה אצלו, והאב נותן לו את יתרת הדמים [שמות כא ח ט].

ונאמר [שם פסוק יא]: “ואם שלש אלה לא יעשה לה, ויצאה חנם אין כסף”. ולא התבאר בפסוק מתי היא תצא חנם אין כסף.

חדשים. כתובות לט א. [עיין שם בגמרא ובפוסקים].

57. מדוע מסתבר לפרש את הפסוק שהיא יוצאת בבגרות? נראה, שטעם הדבר הוא, מפני שלא התפרש בתורה בפירוש מתי היא יוצאת. ומצאנו שהבת יוצאת מרשות אביה בבגרותה [שמכאן ואילך אינו זכאי במעשה ידיה וקנסה] כמבואר במסכת כתובות [לט א], ומסתבר שאף מרשות האדון אין האמה יוצאת אלא בימי הבגרות.

ומנין שהבת יוצאת מרשות אביה בבגרותה?

כתב רש"י בכתובות שם, שזהו מפני שלא מצאנו שהתורה זיכתה לאב אלא מכר בקטנות, ושאר שבח, כגון קנסה ומעשה ידיה, בקטנות ובנערות בלבד, כמבואר בכתובות מו ב. אבל בבגרות, לא מצאנו שהתורה זיכתה לאב דבר. וכך יש לפרש גם את דברי רש"י כאן ד"ה בגרות שמוציאה.

אבל התוספות לעיל [ג ב ד"ה וכין כתבו, שלומדים זאת מהפרת נדרים, כשם שבגרות מוציאה מרשות האב להפרת נדרים [שנאמר “בנעוריה בית אביה”], כך גם לשאר דברים היא יוצאת בבגרות. [ועיין תוס' כתובות לט ב ד"ה הואיל].

ולפי דברי תוספות יש לפרש שהיה נראה לבאר את הפסוק “ויצאה חנם” בסימני בגרות, כשם שהיא יוצאת מרשות האב בבגרות לענין הפרת נדרים.

58. סימני נערות מבוארים במסכת נדה מז א [ע"ש ובפוסקים]. [ונראה שמסתבר להעמיד את הכתוב “אין כסף” בימי נערות, מפני שהכתוב ריבה יציאה שהיא לפני קידושין. ומסתבר שאלו ימי הנערות, שאז הנערה היא בת דעת ויש לה

מתרצת: לכל הפחות יש יציאה במקצת לענין הפרת נדרים [ועיין אילת השחר].

55. כיצד היא מצות יעוד? אומר לה בפני שנים “הרי את מיועדת לי”, או “הרי את מקודשת לי”, או “הרי את מאורסת לי”.

ויכול ליעדה אפילו בסוף שש השנים, ואפילו סמוך לשקיעת החמה, על אף שבשקיעת החמה היא עתידה להשתחרר. ונהוג בה מכאן ואילך מנהג אישות, ואינו נהוג בה מנהג שפחות. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה – מקודשת. ואם לאו – אינה מקודשת [ברייתא להלן יט ב].

וביאור מחלוקתם: לדעת חכמים, המעות הראשונות שהאדון נתן לאב, ניתנו לו לשם קידושי בתו. ולפיכך אין צריך שתהא שהות לעבודה בשוה פרוטה בזמן שנשאר לה לעבוד.

אבל רבי יוסי ברבי יהודה סובר, שמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו. ולכן צריך שתהא שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה, והרי היא מתקדשת באותו שוה פרוטה.

ודעת רב נחמן בר יצחק היא, שאף רבי יוסי ברבי יהודה מודה שמעות הראשונות לקידושין ניתנו, אלא שיש גזירת הכתוב שצריך שתהא שהות ביום לעבודה בשוה פרוטה [להלן יט א].

56. משהביאה סימני בגרות. וסימנים אלו מפורשים במשנה נדה מז א. [ועיין גמרא רש"י וראשונים שם].

בין הבאת סימני הנערות להבאת סימני הבגרות יש ששה

אבל אם מת בנה מישראל, אך השאיר אחריו בן, שהוא זרע זרעה מישראל – מנין שאף הוא מונע אותה מלאכול בתרומה?

תלמוד לומר, לכך נאמר "זרע אין לה" בכתיב מלא [ולא נאמר "אין"]. ודרשו מכך חכמים את הכתוב כאילו נאמר "זרע עיין לה".

כלומר, אף אם מת בנה מישראל, עיין ובדוק אחריו, שאם הוא השאיר אחריו זרע, עדיין אמו הכהנת אסורה לאכול תרומה.

וכיוצא בזה יש לנו לדון:

אין לי מקור לכך שזרע ישראל מונע את בת כהן מן התרומה, **אלא** כשאותו זרע הוא **זרע כשר**.

זרע פסול, כגון ממזר, ⁽⁶⁰⁾ מנין לנו שאף הוא מונע את אמו [בת הכהן] מלאכול בתרומה? ⁽⁶¹⁾

תלמוד לומר: "זרע אין לה" בכתיב מלא [ולא נאמר "אין"], ודרשו חכמים את הכתוב כאילו נאמר "זרע עיין לה" – חפש ובדוק אחר כל זרע שהוא, ואפילו ממזר בכלל. ⁽⁶²⁾

ומקשינן על הברייתא: איך אפשר ללמוד מהכתוב "זרע אין לו" שאף זרע ממזר מונע את אמו מלאכול בתרומה?

והא אפיקתיה, והרי כבר דרשת את הפסוק לרבות **זרע זרעה!**

ומתרצינן: **זרע זרעה – לא איצטריך קרא!**

אין צורך בפסוק על מנת לרבות את זרע זרעה כדי לפוסלה מאכילת תרומה. היות **דבני בנים** – הרי **הן כבנים**, וכפי שהגמרא דורשת במסכת יבמות [סב ב] מן המקרא.

מאי "אין כסף"? למה נאמר "אין כסף" בכתיב מלא [והרי מצינו שאמר הכתוב "מאן יבמי", בלא האות י', ושמשמעות הלשון היא "אין יבמי רוצה"] –

מכאן למדו חכמים, שהכתוב בא לומר: **אין כסף לאדון זה בלבד**.

אבל יש כסף לאדון אחר שהנערה יוצאת מרשותו.

ומאן ניהו, ומי הוא אותו אדון אחר? – זה **האב**.

והגמרא מביאה עתה מקור לדברי רבינא שדורשים את האות י' שבמילה "אין" בפני עצמה, מפני שהיה ראוי לכתוב לומר "אין" בלא האות י':

וממאי דדרשינן הכי? מנין לנו שאכן דורשים את יתור האות י' שבמילה "אין"?

דתניא בברייתא כיוצא בזה לגבי דין אכילת תרומה:

בת כהן אוכלת בתרומה. אבל אם היא נשאת לישראל, הרי היא אסורה לאכול בתרומה. ⁽⁵⁹⁾

ונאמר בענין זה [ויקרא כב יג]:

"ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה [שבעלה הישראלי מת או גירשה], וזרע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה [מן התרומה שמקבל אביה הכהן] תאכל".

ומוכח מהכתוב הזה, שבת כהן אשר יש לה זרע מישראל, אסורה לאכול תרומה אפילו לאחר מות בעלה.

ושנינו בברייתא על הפסוק הזה:

"**וזרע אין לה**" –

אין לי ללמוד מדברי הכתוב הזה, **אלא** רק שזרעה מישראל מונע את בת הכהן מן התרומה.

תרומות ו ז, ואם כן קשה: היאך הייתי יכול לומר שממזר אינו פוסל את אמו? הרי אין ממזר אלא אם כן אמו נבעלה לפסול לה, וכבר היא נפסלה מן התרומה על ידי הביאה [אפילו אילו לא היה נולד לה בן]!

תירצו תוספות: מדובר בזרע זרעה, שאף זרע זרעה פוסל מלאכול בתרומה, כמבואר בגמרא לעיל.

[ובשיעורי רבי שמואל הקשה בשם הג"ר אלחנן: מדוע לא תירצו תוספות שמדובר בהתעברה באמבטי בלא ביאה? עיין שם].

62. על פי רש"י יבמות כב ב, עיין שם במסורת הש"ס.

"יד" כמבואר בלשון הגמרא לעיל ג ב: "אבל נערה דאית לה יד" וכו'].

59. רמב"ם תרומות ו ז על פי הכתוב ויקרא כב יב.

60. מדוע הייתי אומר שממזר שונה מזרע כשר [ואינו פוסל את אמו מלאכול בתרומה]? עיין מהרש"ל שהתקשה בדבר [ע"ש]. והרשב"א [ד"ה כי איצטריך] כתב, שהמילה "זרע" משמעותה זרע שמתייחס אחריו. וכיוצא בזה כתב הריטב"א, וכיון ש"זרע" משמע זרע כשר [ד"ה והא אפיקתיה בסוף הדיבור].

61. אשה שנבעלה לפסול לה נפסלת מלאכול בתרומה [רמב"ם